

„A nagy verekedés”

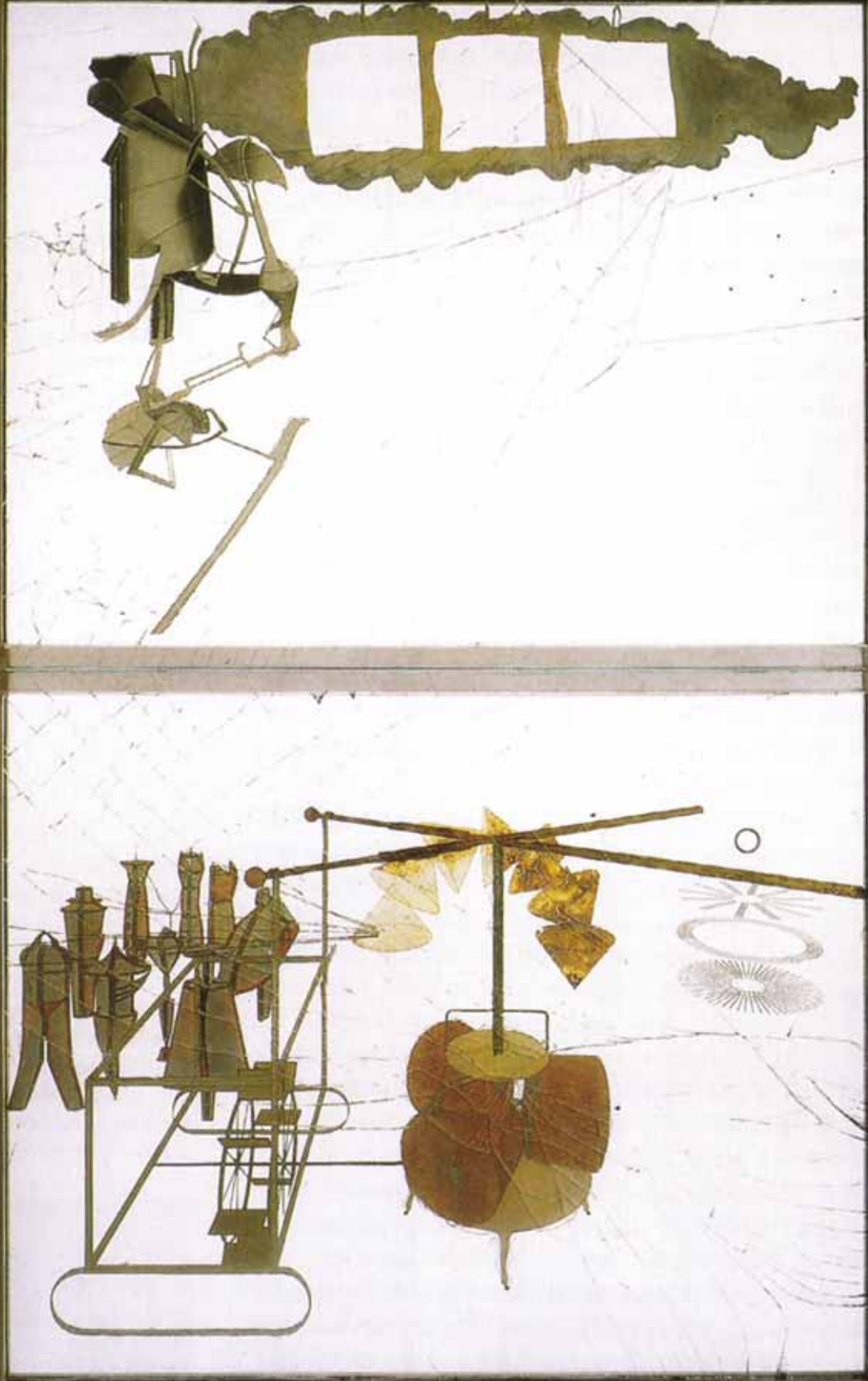
Amikor még nem volt neve és sorszáma a nagy világegésnek, 1914 karácsonyán a császár katonái úgy ünnepeltek, mint ahogy a balfelőli képen látható. Azt mondják a történészek, hogy a karácsonyfa állításának eredetileg osztrák szokása ekkortól vált általánossá Magyarországon. Talán mert a Monarchia soknemzetiségű harcosai olyannyira testközelbe kerültek egymással, hogy ennek a hagyománynak az átvételére magától értetődő módon sor kerülhetett. Állnak a délceg magyarok az ünnep idején, valahol az orosz fronton, tűzszünet van. Ugyanekkor a német, az angol és a francia seregek katonái között megindult a barátkozás is, amit aztán a parancsnokok mindenütt keményen tiltottak, egészen a háború végéig.

Ki tudja, hogyan alakult volna a világ sorsa, ha nincs ez a tiltás? Mi lett volna, ha a művészet forradalmárai ugyanúgy folytathatják a tárgyiasság ballasztjától, a művészet idejétmúlt fegyvereitől való megszabadulás programját, mint ahogyan azt a szuprematista Kazimir Malevics kezdeményezte, amikor fehér alapon egy fekete négyzetet állított ki 1913-ban?

A lengyel Tadeusz Kantor 1914 karácsonyán már útban volt e földi világ felé. S három évtized múlva, a már sorszámmal is ellátott II. világháború idején ő tette föl a színház alkotóinak címezve azt a ma is aktuális kérdést, hogy mi lehet az érvényes cselekvés, amikor e két világméretű kataklizma folytán alapjaiban rendült meg a műalkotás és a művész státusza. Halálszínházával Kantor a maga részéről hathatós választ adott erre a kérdésre. Ám a háborút járt parasztok szavaival élve a „nagy verekedés” azóta is folytatódik – a szellemi élet lövészárkaiban ugyanúgy, mint a való világ hadszínterein.

Ki tudja, miért, ma fehér hollónak számítanak az olyan színházi alkotók, akik teoretikusként is felvonnák a kesztyűt. Ahogyan Király Nina, Tadeusz Kantor életművének legjobb hazai ismerője mondja: a színházban száz év óta lényegében ugyanazok a felvetések vannak érvényben, melyeket a század elején Sztanyislavszkij, Mejerhold vagy Gordon Craig fogalmazott meg, s melyeknek továbbgondolásán Kantor folyamatosan, élete végéig dolgozott, „földalatti” színházának megalapítása óta.

A Szcenárium karácsonyi számában közzétett írások most e viharos száz év krónikájának fontos fejezeteit kínálják tanulságos olvasmányul.

Marcel Duchamp (1887–1968): A nagy üveg, 1915–1923, olajfesték, lakk, fólia, drót, két üveglap között, 2,72x1,76 m, Philadelphia, Művészeti múzeum